

HZ. PEYGAMBER'İN “ELÇİLİK” MOTİVASYONUNDA UZLET HAYATININ VE İLK İNEN AYETLERİN ROLÜ

Yrd. Doç. Dr. Enver BAYRAM

Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
enbayram58@gmail.com

Öz

Kur'an, insanların dünya ve ahiret mutluluğu için gönderilmiş ilahi kitaptır. Bu kitabı tebliğ etme görevi de Hz. Peygamber'e verilmiştir. Allah, Hz. Peygamber'in bu görevi en mükemmel bir şekilde ifa etmesi için onu, uzletle ve ilk nazil olan ayetlerle peygamberliğe hazırlamıştır. İlk nazil olan ayetler öncelikle onu psikolojik olarak nübüvvete hazırlamış, ardından da müşriklere karşı tebliğde maruz kaldığı çeşitli saldırılar karşısında motive etmiştir. Biz de çalışmamızda motivasyon kavramına kısaca değindikten sonra uzletin ve ilk nazil olan ayetlerin Hz. Peygamber'i nübüvvete psikolojik olarak nasıl hazırlayıp motive ettiğini ele alacağız. Daha sonra da davet dönemindeki sıkıntı ve zorluklarla mücadele hususunda ilk nazil olan ayetlerin Hz. Peygamber'i motive etmedeki rolünü ele alıp inceleyeceğiz.

Anahtar Kavramlar: Ayet, Motivasyon, Nübüvvet, Hz. Peygamber, Gülü.

THE ROLE OF THE RECLUSION LIFESTYLE AND THE FIRST VERSES ON THE “PROPHECY” MOTIVATION OF MUHAMMAD THE PROPHET

Abstract

The Qur'ân is a divine book sent to people for their happiness in the world and after life. The duty of proclaiming this book was given to The Prophet Muhammad. Allah had prepared him by way of the reclusion and first revealed verses to perform his prophethood terrifically. Primarily, the first revealed verses prepared him psychologically for prophethood and after that motivated him against attacks by polytheists due to his proclaiming attempts. In this study, after mentioning briefly the concept of motivation, we will deal with how the reclusion and first revealed verses prepared and motivated him psychologically for prophethood. Afterwards, we will examine the role of the first revealed verses about motivation of the Prophet in terms of struggle with distress and difficulty in the period of Islamic invitation.

Keywords: Âyat, Motivation, Prophethood, The Prophet, Motion.

Giriş

İnsanın beden en güzel şekilde yaratıldığını ifade eden Kur'an, kulluk hedefinden¹ sapan kimselerinde aşağıların aşağısına indirildiğini bildirmektedir. Ancak iman edip salih amel işleyen kimseleri bu gruptan istisna ederek onlara bitmez tükenmez mükâfatlar vadetmektedir.² Vadedilen bu mükâfatlar da kitaplar ve elçiler vasıtasıyla insanlara duyurulmaktadır.

¹ ez-Zâriyât, 51/56.

² et-Tîn, 95/4-6.

Kur'an, peygamberlerin tebliğ göreviyle yükümlü olduklarını bildirmektedir.³Yükümlü oldukları görevlerini yerine getirme hususunda da onlardan sabır, azim ve gayret göstermelerini istemektedir.⁴ Bundan dolayı tüm peygamberler büyük çaba ve gayret sarf ederek görevlerini noksansız icra etmişlerdir. Son peygamber Hz. Muhammed de kendisine yüklenilen bu görevi en iyi şekilde yerine getirmiş, yirmi üç sene gibi kısa bir dönemde fikrî ve tatbikî bir inkılabı gerçekleştirmiştir.⁵

Hz. Peygamber tarafından kısa bir dönemde böylesine fikrî ve tatbikî bir inkılabın gerçekleştirilebilmesinin en büyük nedeni, Allah'ın yardımının yanı sıra kendini davasına adanması ve bu ruh hali içinde davetini insanlara aktarmasıdır diyebiliriz. Elbette ki onun bu ruh halini kazanmasında Kur'an ayetlerinin etkisi, özellikle de Mekke döneminde nazil olan ilk ayetlerin tesiri oldukça önemlidir. Çünkü her şeyden önce Hz. Muhammed'in vahiy almaya psikolojik olarak tam manasıyla hazır olmadığını, bunun için uzlet hayatının ve ilk nazil olan ayetlerin Hz. Peygamber'i psikolojik olarak nübüvvete hazır hale getirdiğini söyleyebiliriz.

Esasında vahyin tedrici olarak nazil olması peygamberi ve inananları psikolojik olarak destekleyip motive etmiştir. Bu durum, "İnkâr edenler: Kur'an ona bir defada topluca indirilmeli değil miydi? dediler. Biz onu senin kalbine iyice yerleştirmek için böyle yaptık (parça parça indirdik) ve onu tane tane (ayırarak) okuduk"⁶ayetinde ifade edilmektedir. Kur'an'ın tedrici olarak nazil olması sonucu Hz. Peygamber sürekli vahye muhatap olmuş, Kur'an'ı ezberlemesi ve anlaması kolaylaşmış, müşriklere meydan okuma devamlı bir hal almış, Hz. Peygamber teselli edilmiş ve her defasında Hz. Peygamber'e destek yenilenmiştir. Böylece Hz. Peygamber'in kalbi güçlenmiştir.⁷ Bu güçle de insanlara Yaratıcı' nın davetini ulaştırmış, bunda da hiçbir kusur işlememiştir.

Yaptığımız bu çalışmada öncelikle Hz. Peygamber'in uzlet hayatının ve ilk nazil olan ayetlerin Hz. Peygamber'i psikolojik olarak nübüvvete hazırlamadaki rolü, ardından da ilgili ayetlerin davet dönemindeki rolü Hz. Peygamber'in motivasyonu çerçevesinde ele alınıp incelenecektir.

1. Kavramsal Çerçeve

Motivasyon kavramıyla neyin kastedildiğini anlamak için bununla ilgili bazı kavramların incelenmesi yerinde olacaktır. Organizmanın varlığını devam ettirebilmesi için

³ el-Mâide, 5/92, 99; en-Nahl, 16/82; eş-Şûrâ, 42/48.

⁴ el-Mâide, 5/67; el-Ahzâb, 33/39; el-Ahkaf, 46/35.

⁵ Saka, Şevki, *Kur'an'ı Kerim'in Davet Metodu*, Seha Neşriyat, İstanbul 1991, s. 51.

⁶ el-Furkan, 25/32.

⁷ Zürkanî, Muhammed Abdulazim ez- *Menahilu'l-İrfan*, trc. Halil Aldemir, Beka Yayıncılık, İstanbul 2015, I, s. 97-98.

yeme, içme, uyuma gibi bazı temel faaliyetlerde bulunması gerekir. Bazı nedenlerden dolayı organizma bunlardan mahrum bırakıldığında içten gelen bir itilmeyle eksikliğini gidermeye çalışır. Organizmada ortaya çıkan bu eksiklik ihtiyaç olarak adlandırılırken, bu eksikliği gidermek için ortaya çıkan güce de dürtü denir. Böylece organizmanın bu ihtiyacını karşılamak için belli bir yönde harekete geçmesine de güdü (motiv) denir.⁸

Motivasyon, bireyi belli bir davranışa iten fiziksel ya da psikolojik nitelikteki itici güçtür.⁹ Yine motivasyon, bireyde meydana gelen davranışın enerji düzeyini ve şiddetini belirleyen, davranışa yön veren ve davranışın devamını sağlayan çeşitli iç ve dış sebepleri ve bunların işleyiş mekanizmalarını kapsar.¹⁰ Motivasyon, bireyin neden belli şekillerde hareket ettiğini açıklamaya çalışır.¹¹ Yani davranışlarımızın arkasındaki kuvveti ifade eder. Dolayısıyla davranışlarımız birer sonuçtur. Bireyde gördüğümüz onun motivasyonu değil, motivasyonunun sonuçlarıdır. Mesela bir kimsenin spor yapmak istediğini görsek de onu spor yapma isteğine götüren nedenleri göremeyiz. Bu nedenle o kimseye spor yapma isteğini veren şeyin ne olduğunu anlamak önemlidir.¹²

Motivasyon bir süreçtir ve bu süreçte birincil ve ikincil olmak üzere aktif iki güdüden bahsedilebilir. Birincil güdüler fizyolojik güdülerdir. Bu güdüler bireyin hayatta kalmasını sağlayan yeme, içme, barınma gibi temel ihtiyaçlardır. Buna karşılık sevgi, başarı, statü gibi bazı güdüler de sonradan edinilmiş güdülerdir ve sosyal güdüler olarak da isimlendirilirler. Birincil ve ikincil güdülerin rolü bireyi uyarıp harekete geçirmek ve onun davranışını bir hedefe yönlendirmektir.¹³ Güdülünen birey, o davranışı gerçekleştirmek için harekete geçer ve davranışını tamamlayarak hedefine ulaşır. Böylece rahatlama sağlamış olur. Bu olay güdüsöl döngü olarak adlandırılır.¹⁴ Bunun yanında uyarılma, gereksinim, inanç ve hedef motivasyonu etkileyen kişisel etmenlerdir.¹⁵

Motivasyon sürecinde güdülerin (motivlerin) dört işlevinden bahsedilebilir:

1. Davranışı başlatırlar. Bireyin hareketsiz bir durumdan hareketli hale gelmesini ya da bireyin davranışlarındaki yön değişimini ifade eder. Acıkan bir insanın yiyecek aramak için harekete geçmesi gibi.

⁸ Özer, Leyla, *Psikoloji*, Semih Eğitim Kültür Yayınları, Ankara 1992, s. 34.

⁹ Masaroğulları, Güncel ve Koçakgöl, Muhammet, *Psikoloji Sözlüğü*, Nobel Yayınları, Ankara 2011, s. 116.

¹⁰ Arık, İ. Alev, *Motivasyon ve Heyecana Giriş*, Çantay Kitabevi, İstanbul 1996, s. 16; Arkonaç, Sibel A., *Psikoloji Zihin Süreçleri Bilim*, Alfa Yayınları, İstanbul 2005, s. 241; Tunç, Aygöl v. dğr., *Eğitim Psikolojisi*, Karahan Kitabevi, Adana 2013, s. 344.

¹¹ Schunk, Dale H., *Öğrenme Teorileri*, trc. Ebru Üzümcü v. dğr., Nobel Yayınları, Ankara 2011, s. 453.

¹² Kim, Sank H., *Kendinizi ve Başkalarını Motive Etmenin 1001 Yolu*, trc. Hüseyin Aydın, Timaş Yayınları, İstanbul 1997, s. 14.

¹³ Sayar, Kemal ve Dinç, Mehmet, *Psikolojiye Giriş*, Dem Yayınları, İstanbul 2011, s. 75; Cüceloğlu, Doğan, *İnsan ve Davranış*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2006 s. 229; Tunç v. dğr., *Eğitim Psikolojisi*, s. 344.

¹⁴ Morgan, Clifford T., *Psikolojiye Giriş*, trc. Hüsnü Arıcı v. dğr., Hacettepe Üniv. Yay., Ankara 1980, s. 191; Tunç, *Eğitim Psikolojisi*, 345-346; Schunk, *Öğrenme Teorileri*, s.456.

¹⁵ Tunç, *Eğitim Psikolojisi*, s.353.

2. Davranışların şiddetini belirlerler. Korktuğumuz bir şeyden kaçma hızımız onun büyüklüğüyle doğru orantılıdır. Yani korku büyüdükçe kaçma hızımız da artar.

3. Davranışlara yön verirler. İhtiyacı değişen birey hemen o yönden başka bir yöne yönelir. Acıkan bir kimsenin oyunu bırakıp yemeğe yönelmesi gibi.

4. Davranışın devamını sağlarlar. Belli bir hedefe yönelen davranışlarımızı devam ettirebilmek için o davranışa sebep olan güdünün de devam etmesi gerekir. Aksi halde o davranış sona erer.¹⁶ Görüldüğü gibi motivasyon davranışın hem başlamasında hem devamında hem de yönlendirilmesinde, kısaca davranışın her safhasında önemli bir yer tutmaktadır.

Bazı psikologlar motivasyonu içsel ve dışsal motivasyon diye ikiye ayırmışlardır. İçsel motivasyon güven, merak, kaygı, bilme, anlama gibi bireyin içsel gereksinimlere karşı verdiği tepkidir. İçsel motivasyon uzun süreli olup faaliyetin bizzat kendisi motivasyondur. İçsel olarak motive olmuş bireyler de sadece dışsal olarak motive olan bireylere göre daha başarılıdır.¹⁷ Dışsal motivasyonda ise ceza ve ödül gibi çevresel etkilere etkilenebilir. Bireyde güdülenmeyi artıran ödül ve ceza bireye dışardan verilir. Dışsal motivasyonun varlığı içsel motivasyonun azalmasına neden olurken, dışsal motivasyonun kaldırılması içsel motivasyonun artmasına neden olur. Bununla beraber bireyi davranışa yönlendirmesi bakımından içsel motivasyonun da dışsal motivasyonun da sebebinin şiddeti önemlidir.¹⁸

Gereksinim ve süreç kuramları motivasyonun niteliğini açıklamaya çalışan başlıca kuramlardır. Gereksinim kuramları bireyleri güdüleyen sebepleri ve hangi şeylerin onları güdülediğini ele alırken, süreç kuramları bir davranışın başlamasından doyuma ulaşmasına kadar tüm süreçle ilgilenir. Söz konusu kuramlardan bazıları bireyin fizyolojik yönünü ele alırken bazıları da psikolojik ve sosyal yönünü ele alırlar. Ancak gereksinim kuramları içerisinde yer alan Abraham Harold Maslow'un (ö. 1970) ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramı bireyi fizyolojik, zihinsel, duygusal ve sosyal faktörler içinde bir bütün olarak ele alır. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi kuramına göre birey sırasıyla fizyolojik, güvenlik, ait olma, saygınlık ve kendini gerçekleştirme ihtiyaçlarını tatmine yönelir.¹⁹ Bir alttaki ihtiyaç tam olarak tatmin edilmediği takdirde üstteki ihtiyaçlar kendilerini hissettirmezler ve bireyi güdülemezler.²⁰

Sonuç olarak; bireyin, davranışa başlaması ve o davranışını sürdürüp hedefine ulaşabilmesi onun motivasyonuna bağlıdır. Kendilerine belli hedefler koyup o hedefleri gerçekleştirme hususunda motive olan bireyler, motive olmayan bireylere göre daha başarılıdır.

¹⁶ Arık, *Motivasyon ve Heyecana Giriş*, s. 21-22; Uzun, Ruhdan, *Etkili İletişim*, Lisans Yayıncılık, İstanbul 2010, s. 45.

¹⁷ Tunç, *Eğitim Psikolojisi*, s. 346; Sayar ve Dinç, *Psikolojiye Giriş*, s. 76.

¹⁸ Tunç, *Eğitim Psikolojisi*, s. 346; Sayar ve Dinç, *Psikolojiye Giriş*, s.76; Arkonaç, *Psikoloji Zihin Süreçleri*, s.241.

¹⁹ Tunç, *Eğitim Psikolojisi*, ss. 347-352; Yaparel, Recep, "Günümüz Psikolojisinde Güdü Kavramı ve Güdülenme Kuramları", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9 (1995), s. 224.

²⁰ Arık, *Motivasyon ve Heyecana Giriş*, 50; Cüceloğlu, *İnsan ve Davranış*, s. 236.

2. İlk Nazil Olan Ayetler Bağlamında Vahiy-Motivasyon İlişkisi

Motivasyon kavramını genel olarak ele aldıktan sonra vahiy kavramına da kısaca değinmemiz yerinde olacaktır. Vahiy kelimesi, sözlükte, “süratli bir şekilde işaret etmek” anlamına gelir.²¹ Bunun dışında yazmak, seslenmek, vesvese vermek, telkin etmek, fısıldamak, ilham etmek ve emretmek gibi anlamlara gelmektedir.²² Terim anlamıyla ise vahiy, “Allah’ın bir emri, bir hükmü veya bilgiyi insanların alışık olmadığı bir tarzda peygamberine gizli olarak bildirmesi” demektir.²³ Peygamberler görevlerini yaparken vahyin ışığı, onların yollarını aydınlatmış ve bu doğrultuda kendilerine ilkâ edilen ilahi mesajla görevlerini yerine getirmişlerdir. Bu anlamda vahyi Allah ile peygamberleri arasındaki özel bir iletişim şekli olarak değerlendirmemiz mümkündür.

Allah ile peygamber arasındaki iletişim, vahyin mahiyetinin bilinip bilinmemesi itibariyle karmaşık ve girift bir etkileşim alanı olarak nitelendirilebilir. Ancak ne kadar karmaşık ve girift bir alan olursa olsun bu iletişimin temelinde Allah’ın peygamberleri, yapacakları göreve hazırlamaya ilişkin isteği vardır, yani onları motive edip belli bir yöne kanalize etme isteği vardır. Bu da mesajın kaynağı Allah ile mesajın alıcısı peygamber arasındaki motivasyonel iletişimi ön plana çıkarmaktadır.²⁴

Bu iletişim sürecinde kimin, neyi, kime, nasıl ve hangi etki ile söylediği önemlidir.²⁵ Motivasyonel iletişim sürecinde mesajı alan kişi yani peygamber beş aşamalı bir yol izler. Bu yollar sırasıyla dikkat, anlama, benimseme, saklama ve anımsama, son olarak da davranıştır. Etkili güdüleme ancak bu süreçlerin etkili bir şekilde kullanılması suretiyle gerçekleştirilebilir. Bunun için güdülemek isteyen kimse yani Allah, kendi hedefleri doğrultusunda güdülenecek kimsenin yani, peygamberin içsel yapısını değiştirmelidir.²⁶ Böylece vahyi alan peygamber, dışsal yönden güdülenecek, bu dışsal yönden güdülenme de içsel güdülenmeyi sağlayacaktır. Sonuçta içten ve dıştan motive olan peygamber motivasyonel iletişim sürecini sağlıklı bir şekilde tamamlamış olacaktır.

Bir kimsenin önemli hedeflerine ulaşıp başarılı olabilmesi için içten ya da dıştan gelen güdülerle kendini motive etmesi gerekir. Bu motivasyona ulaşamadığı takdirde başarılı olma ihtimali de zayıflamaktadır. Nübüvvet gibi çok önemli bir misyonu üstlenen Hz.

²¹ İsfahanî, Ragıb, *Müfredât*, trc. Yusuf Türker, Pınar Yayınları, İstanbul 2012, s. 1544.

²² İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem, *Lisanu'l-Arab*, DaruSadr, Beyrut ts., XV, s. 379; İsfehani, *Müfredât*, s.1544; Yavuz, Yusuf Şevki, “*Vahy*”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, TDV Yay., İstanbul 2012, XXXXII, s. 440; Demirci, Muhsin, *Tefsir Usûlü*, MÜİFV Yayınları, İstanbul 2008, s. 51.

²³ İbn Manzûr, *Lisanu'l-Arab*, XV, s. 379; Zürkanî, *Menahilu'l-İrfan*, I, s. 113; Yavuz, “*Vahy*”, XXXXII, s. 440.

²⁴ İnceoğlu, Metin, *Tutum Algı İletişim*, Elips Kitap, Ankara 2004, s. 170; Güven, Bülent, *Etkili İletişim, İletişim Kavramı ve İletişim Sürecinin Temel Öğeleri*, ed. Bülent Güven, Pegem Akademi, Ankara 2013, s. 11; Uzun, *Etkili İletişim*, s. 13-21.

²⁵ İnceoğlu, *Tutum Algı İletişim*, s. 178.

²⁶ İnceoğlu, *Tutum Algı İletişim*, s. 171-177; Güven, *Etkili İletişim, İletişim Kavramı ve İletişim Sürecinin Temel Öğeleri*, s. 11; Uzun, *Etkili İletişim*, s. 13-21. Geniş bilgi için bk. Mehmet Ali Şimşek, “*İletişim Unsurları Açısından Vahiy*”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5, sy. 1 (2001), ss. 393-416.

Peygamber'in de idame ettireceği bu kutlu yürüyüşte yardıma, desteğe ve daha önemlisi de motivasyona ihtiyacı olacaktı. Yirmi üç sene boyunca insanlara Allah'ın emir ve yasaklarını anlatacak, bazı zamanlarda da tebliği karşısında şiddetli bir muhalefetle karşılaşacaktı. İşte böylesine zor geçecek bir dönem için Allah, gönderdiği ilahi vahiyle ona destek olmuş ve görevini eksiksiz ifa edebilmesi için onu zorluklar karşısında motive etmiştir.

Hız. Peygamber'in vahye mazhar oluşu psikolojik bir tecrübedir. Bu motivasyonun sosyal anlamda nesnel kanıtları yani beşeri şahitleri yoksa da, bilimsel anlamda kişinin bireysel tecrübeleri Psikoloji bilimine konu olacak nesnellığe de sahiptir. Bunun peşinden Hız. Peygamber'in çağrısına tabi olanların sosyolojik gerçekliği vahiy hadisesinin Sosyoloji bilimine konu olmasını sağlayan nesnel gerçeklikleri ifade eder. Dolayısıyla Hız. Peygamber'in motivasyonu, herkese açık derecede deneysel verilerle sabit olmasa bile psikolojik bir tecrübe bakımından ve ona inananların sosyal gerçekliği açısından bilimsel bir çalışmaya konu olacak verileri ihtiva etmektedir. Bu nedenle Hız. Peygamber nesnel manada vahye motive olacak koşulları yaşamıştır diyebilmekteyiz.

Hız. Peygamber kendisine gelen vahiy karşısında değindiğimiz bu süreçteki psiko-sosyal nesnellik vasıtasıyla tamamen motive olmuş ve onu noksansız almak için elinden gelen gayreti göstermiştir. “Gerçek hükümdar olan Allah yücedir. Sana vahyedilmesi tamamlanmadan önce Kur'an'ı okumakta acele etme...”²⁷ ayeti de Hız. Peygamber'in vahyin bilincinde olduğuna ve vahyi eksiksiz almak için kendini şartlandığına bir kanıttır.²⁸ Çünkü Hız. Peygamber, “(Resûlüm!) onu (vahyi) çarçabuk almak için dilini kımıldatma. Şüphesiz onu, toplamak (senin kalbine yerleştirmek) ve onu okutmak bize aittir. O halde, biz onu okuduğumuz zaman, sen onun okunuşunu takip et”²⁹ ayetlerinde de ifade edildiği gibi vahiyden bir şeyler kaçırırım endişesiyle onu aceleyle okumaya çalışıyor, unutmamak için dilini oynatıyordu. Yine o, Kur'an'la karışır endişesiyle kendi sözlerinin yazılmasını yasaklamış, sadece Kur'an vahyini yazdırmıştır.³⁰ Bu durumda bize, onun sadece vahyedilen söze motive olduğuna ve bunun sonucunda sadece Kur'an vahyinin yazılmasına izin verdiğine işaret etmektedir.

Hız. Peygamber'in motive olmuş bir tarzda kendisine gelen vahyi almasını İzzet Derveze(ö. 1984) şöyle ifade etmektedir: “İyi niyet sahibi herhangi bir şahıs, inancı ne olursa olsun, bu ayetleri basiretli bir incelemeden geçirdikten sonra Peygamber'in vahyin bilincinde

²⁷ et-Tâhâ, 20/114.

²⁸ Derveze, İzzet, *Kur'an'a Göre Hız. Muhammed'in Hayatı*, trc. Mehmet Yolcu, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2011, I, s. 627.

²⁹ el-Kıyame, 75/16-18.

³⁰ Derveze, *Kur'an'a Göre Hız. Muhammed'in Hayatı*, I, s. 630.

olduğunu ve Peygamber'in kendisine yüklenilen dış bir emir ve emanetle hareket ettiğini doğrulamaktan başka çare bulamaz."³¹

Hz. Peygamber'i zorluklar karşısında ilahi vahiyle destekleyip motive eden Allah, ona ilkâ ettiği sözü "ağır" olarak nitelendirmekte ve şöyle buyurmaktadır: "Şüphesiz biz sana (sorumluluğu) ağır bir söz vahyedeceğiz."³² Hz. Peygamber'e verilecek söz yani vahiy, değeri çok yüce olmasından dolayı ağır sıfatıyla nitelendirilmiştir. Yine Kur'an'ın emir ve yasaklarıyla amel etmenin zor ve meşakkatli olmasından dolayı bu söz ağır olarak nitelendirilmiştir. Zira bu sözün yani vahyin ağırlığından dolayı Hz. Peygamber vahiy aldığı esnada dizi, Hz. Peygamber'in dizine değen Zeyd b. Sabit dizinin kırılacağını zannetmiş, yine bu esnada Hz. Peygamber'i taşıyan deve çökmek zorunda kalmıştı.³³ İşte böylesine "ağır" bir sözle elçisini nübüvvete hazırlayan Allah, bu ağır sorumluluğun altından kalkması içinde elçisine her türlü yardımı edecek ve onu, inanmayanlar karşısında başarılı olması için motive edecektir. Hz. Peygamber'in bu görevi en iyi şekilde ifa edebilmesi için öncelikle onu psikolojik olarak bu göreve hazırlayacak, ardından da göndereceği ilahi mesajlarla onu tebliğ aşamasında motive edecektir.

2.1. Psikolojik Hazırlık Dönemi

Allah, Hz. Muhammed'e nübüvvet gibi ağır bir sorumluluğu yükleyeceğini haber vermektedir.³⁴ Bunun için de öncelikle onun, bu ağır yükü almaya ve taşımaya psikolojik olarak hazırlanması ve Allah'ın kendisine göstermiş olduğu hedefe motive olması gerekiyordu.

Hz. Peygamber'in nübüvvete psikolojik olarak hazırlanması ve motive edilme süreci onun, daha Allah'tan henüz vahiy almadığı bir döneme kadar uzanmaktadır. Bu dönemde ona yalnızlık ve uzlet hayatı sevdendirilmiştir. Onun, toplumun içinde bulunduğu zulüm ve ahlaksızlıktan dolayı ruhu sıkılıyordu. Bu yüzden o, sık sık Hira mağarasına gider, orada kainatın ve insanın niçin yaratıldığını tefekkür ederdi. Onun mağaraya gidişi nübüvvetle görevlendirilmeden önceki altı ayda daha da sıklaşmıştı. Yine bu dönemde onda olağanüstü haller ortaya çıkmaya başlamıştı. Sadık rüyalar görüyor ve gördüğü bu rüyalar sabahın aydınlığı gibi gerçekleşiyordu. Hira mağarasındaki bu inziva hali onun peygamberliğine kadar

³¹ Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, I, s. 631.

³² el-Müzzemmil, 73/5.

³³ Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr bin Yezid b. Halid, *Camîu'l-Beyân an Te'vil Ey'il- Kur'ân*, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1405h., XXIX, s. 127-128; Fahrudin Muhammed b. Ömer Râzî, *Tefsîr-i Kebîr Mefâtihi'l Gayb*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut 2000, XXX, s. 154.

³⁴ el-Müzzemmil, 73/5.

devam etti.³⁵ Muhammed Hamidullah (ö. 2002), Hz. Muhammed'in Hira mağarasında inzivaya çekildiği bu dönemi “dinî şuur uyanışı” olarak tanımlamaktadır.³⁶ Zira onun ruhu, zahiren yalnızlık istese de esasen o, Allah’la muhatap olma arzusunu ruhunun derinliklerinde hissediyordu.³⁷ Yine onun görmüş olduğu ve ertesi gün apaçık ortaya çıkan sadık rüyalar, aynı şekilde ona yalnızlığın sevdinilmesi peygamberliğin bir mukaddimesi olup adeta onun benliğinin bu ulvi göreve hazırlanmasıydı.³⁸

Hz. Muhammed'in inzivaya çekilmesinin asla toplumdan bir kaçış olarak algılanamayacağını; aksine bu durumu, insanın kendi nefsinin ıslah etmesinin ve vicdani kuvvetleri pekiştirmenin bir yolu olarak gören Ramazan el-Bûti (ö. 2013), inzivanın önemi hakkında şunları dile getirmektedir: “Bir Müslüman uzleti yaptığı ve bu ödevi yerine getirmeye hazırlandığı zaman bundan dolayı onun kalbinde çok büyük bir ilahi muhabbet yeşerir. Bu muhabbet sebebiyle insan, her büyüğü küçük, mağrurları ise hakir görür. Artık her türlü azap ve işkence basit, her tür horlama ve istihza ayağının altındadır. İşte bu öyle bir hazırlık dönemidir ki; Allah davetçileri o dönemde kendilerini ileriki dönemler için silahlandırır. Yani bu uzlet dönemi, Yüce Allah’ın elçisi Hz. Muhammed’i İslam davetinin yükünü çekmek için yetiştirip hazırladığı dönemdir. Çünkü korku, sevgi ve ümitten dolayı kalpte bulunan vicdanî kuvvetler (motivler, güdüler) soyut aklî anlayışın yapamadıklarını yaparlar.”³⁹ Böylece Hz. Muhammed'in kalbi olumsuz şeylere teveccüh etmekten arındırılarak nurlandırılmıştır.⁴⁰

Allah, elçisini bir dönem Hira mağarasında psikolojik olarak nübüvvete ve risalete hazırladıktan sonra Ramazan ayının Kadir gecesinde ilahi vahyi ilkâ etmek üzere vahiy meleği Cebrail’i ona gönderdi.⁴¹ Cebrail, Hz. Muhammed’i takati kesilinceye kadar sıktı ve “oku” dedi. Hz. Muhammed de ona, “ben okuma bilmem” dedi. Bu durum peş peşe üç defa tekrar ettikten sonra Cebrail ona, “Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı bir aşılınmış yumurtadan yarattı. Oku! İnsana bilmediklerini öğreten, kalemle (yazmayı) öğreten Rabbin, en büyük kerem sahibidir.”⁴² ayetlerini okudu. Böylece Kur’an’ın ilk ayetleri inmiş oldu.⁴³

³⁵ Tirmizî, Muhammed b. İsa es-Sevre, *Câmiu’s-Sahîh*, thk. Ahmed Muhammed Şakir, Şirketü Mektebe, Mısır 1975, **Menâkıb**, 5; İbn Hişam, Ebû Muhammed Abdülmelik, *Siret-i İbn Hişam*, trc. Abdülvehhab Öztürk, Karaman Yayınları, İstanbul 2014, I, s. 299; İbn İshak, Muhammed, *Siyer-i İbn İshak*, Yayına Haz. Muhammed Hamidullah, trc. M Şafî Billik, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2012, s. 191; Günel, Fuat, “Hira”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yay., İstanbul 1998, XVIII, s. 121; Önkol, Ahmet v. dğr., *Hz. Peygamber’in İzinde*, DİB Yayınları, Ankara 2013, s. 50; Bûti, M. Said Ramazan, *Fikhu’s-Siyre*, trc. Ali Nar ve Orhan Aktepe Gonca Yayınevi, İstanbul 1992, s. 83.

³⁶ Hamidullah, Muhammed, *İslam Peygamberi*, trc. Salih Tuğ, İrfan Yayıncılık, İstanbul 1995, I, s. 68.

³⁷ Suruç, Salih, *Peygamberimizin Hayatı*, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul 2001, I, s. 182.

³⁸ Şulul, Kasım, *Son Peygamber Hz. Muhammed’in Hayatı*, Siyer Yayınları, İstanbul 2014, s. 223.

³⁹ Bûti, *Fikhu’s-siyre*, s. 84-85.

⁴⁰ Havva, Said, *Hz. Peygamber’in Hayatı*, trc. Recep Çetintaş ve dğr., Aksa Yayın Pazarlama, İstanbul 1989, I, s. 239.

⁴¹ İbn İshak, *Siyer-i İbn İshak*, s. 189; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, I, s. 74.

⁴² el-Alak, 96/1-5.

Alak sûresinin ilk beş ayeti, Kur'an'ın ilk NAZİL olan ayetleridir.⁴⁴ Bu sûrenin geri kalan ayetleri ise daha sonraki bir dönemde nazil olmuştur. Bunun böyle kabul edilmesinin nedeni, ilk inen ayetlerin davetle ilgili herhangi bir emir ihtiva etmemesi olabilir. Aksine ilk beşayet Hz. Peygamber'in nübüvveti için bir hazırlık, bir telkin ve bir uyarı ihtiva etmektedir.⁴⁵

Sûrenin Hz. Peygamber'e ilk emri "oku" hitabıdır. Bu hitap ile kastedilen Kur'an'ın okunmasıdır.⁴⁶ Bununla okuma-yazma ve ilmin önemine dikkat çekilmiştir.⁴⁷ Yine ayette "Allah'ın adıyla" denilmeyip de "Rabb'in adıyla" denilmesi "Rab" isminin taate daha fazla teşvik etmesi dolayısıyladır. Allah, elçisinden korkunun gitmesi için ona daha yumuşak bir hitap olan "Rab" ismiyle hitap etmiş ve adeta ona, "o, seni eğitendir; yavaş yavaş kemale erdirendir. Durum böyle iken o, daha nasıl seni korkutsun?..." mesajını vermek istemiştir. Dolayısıyla ayette aşama aşama inşa eden, büyütüp yetiştiren ve eğitip terbiye eden anlamına gelen "Rab" isminin kullanılması,⁴⁸ Hz. Peygamber'i kendisine verilen görev karşısında diri tutmakta ve tembelliğe sevk edecek sebeplerden uzaklaştırmaktadır.⁴⁹ Hz. Peygambere; Allah'ın, "Rab" olduğu sık sık hatırlatılarak yalnız olmadığı, çıkacağı bu yolda kendisinin en büyük destekçisinin Allah olacağı vurgulanmış ve böylece tek bir hedefe motive edilmek istenmiştir. Bunun yanında onun ahlakını güzelleştirmek, sabrını denemek, yükleneceği ağır yüke hazırlamak ve kendisine vahyedilen şeyin yüceliğine dikkat çekmek için Hz. Peygamber'e üç defa "oku" emriyle hitap edilmiştir.⁵⁰

Hz. Peygamber'in motivasyonunda önemli olan bir başka husus, rivayetlerde açıkça ifade edildiği gibi⁵¹ vahiy meleği Cebrail'in Hz. Peygamber'i kavrayıp kuvvetlice sıkmasıdır. Acaba bu durumun peygamberi rahatlatmak ve motive etmekte ne gibi bir rolü vardır? Bu karşılaşmada Cebrail bir taraftan Allah'tan getirmiş olduğu mesajı sözlü olarak Hz. Peygamber'e aktarırken diğer taraftan da Hz. Peygamber'e dokunmak sûretiyle sözsüz iletişim kanalını kullanıyordu. Zira beş duyu arasında beyne en çok mesaj gönderen

⁴³ Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail, *Câmiu's-Sahih*, thk. Muhammed Zühreylbn Nasır, Dâru'l-Tavk en-Necât, Beyrut 1422h., *Bed'ül-Vahy*, I; Müslim, Ebû'l-Hüseyin Muslim b. El-Haccâc el-Kuşeyrî, *Sahîhu Müslim*, Dâru'lhyâu'tTürâsî'l-Arabî, Beyrut tsz., *İman*, 252; İbn Hişam, *Siret-i İbn Hişam*, I, s. 301; İbn İshak, *Siyer-i İbn İshak*, s. 179; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, I, s. 74; el-Cevziyye, İbn Kayyim, *Fıkhu's-Siyre*, trc. Hanîfî Akın, Karınca Polen Yayınları, İstanbul 2011, s. 199; Zürkani, *Menahilu'l-İrfan*, I, s. 150.

⁴⁴ Râzî, *Tefsir-i Kebîr Mefâtihu'l Gayb*, XXXII, s. 14; Taberî, *Camiu'l-Beyân an Te'vil Ey'il- Kur'an*, XXX, s. 251; Semerkandî, Muhammed b. Ahmed Ebû'l-Lays, *Tefsîru's-Semerkandî*, thk. Mahmud Matarcî, Daru'l-Fikr, Beyrut ts., III, s. 573; Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî, *el-Camiu'l-ahkâmî'l-Kur'an* Daru's-Şağb, Kahire ts., XX, s. 117.

⁴⁵ Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, I, s. 636;

⁴⁶ Râzî, *Tefsir-i Kebîr Mefâtihu'l Gayb*, XXXII, s. 14.

⁴⁷ İbn Kesîr, İsmail İbn Ömer ed-Dimeşki Ebû'l-Fida, *Tefsîru'l- Kur'an'il-Azîm*, Daru'l-Fikr, Beyrut 1401h., IV, s. 529; Semerkandî, *Tefsîru's-Semerkandî*, III, s. 573; Sabunî, Muhammed Ali, *Saffetü't-Tefâsir*, Dersaadet, İstanbul ts., III, s. 581.

⁴⁸ İsfahani, *Müfredât*, ss. 587-588.

⁴⁹ Râzî, *Tefsir-i Kebîr Mefâtihu'l Gayb*, XXXII, s. 15.

⁵⁰ Şulul, *Son Peygamber Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 225.

⁵¹ Buhârî, *Bed'ül-Vahy*, I; Müslim, *İman*, 252; İbn Hişam, *Siret-i İbn Hişam*, I, s. 301; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, I, s. 74.

“dokunma” duyusudur. Beynin algıladığı tüm görüntüler, beyin korteksinin hayal bölgesinde, dokunma duyusu ile somut hale gelmektedir. Yapılan araştırmalara göre bebeklerini daha sık kucaklayan annelerin, bebeklerinde olumlu anlamda fiziksel ve psikolojik değişiklikler olduğu gözlemlenmiştir. Sarılmak, kucaklamak ve sırtı sıvazlamak aradaki ilişkinin samimiyetini de göstermektedir.⁵² Bu ilk karşılaşmada vahiy meleği Cebrail, adeta Hz. Peygamber’e, “korkmadan, tereddüt etmeden sana gelen bu yüce mesajı güven ve rahatlık içerisinde oku.” mesajını vermiştir, diyebiliriz. Yine Cebrail’in Hz. Peygamber’i kucaklayıp sıkması etkili bir uyarı içindir. Zira bu, bir hocanın öğrencisini, önüne çıkacak zorluklar karşısında uyarmasına ve kalbini, alacağı şeylere hazırlamasına benzemektedir.⁵³

Meleğin kendisine aniden gelmesinden dolayı Hz. Peygamber’in içi ürperip korkmuştu. Çünkü onun peygamber olması ondaki beşeri tabiatı tamamen ortadan kaldıracak değildi.⁵⁴ O, bu durumda olduğu halde Hira mağarasını terk ederek evine döndü. Eşi Hz. Hatice’den üstünü örtmesini istedi. Bir süre sakinleştikten sonra durumu eşi Hz. Hatice’ye anlattı. Hz. Hatice’de Allah’ın, onu zayıf etmeyeceğini söyleyerek teselli etti. Daha sonra Hz. Hatice onu amcasının oğlu Varaka b. Nevfel’in yanına götürdü. Varaka b. Nevfel Hz. Peygamber’in söylediklerini dinledikten sonra, kendisine gelenin melek olduğunu ve bunun bütün peygamberlere vahiy getiren Cebrail olduğunu söyleyerek onun peygamberliğini müjdelemiştir.⁵⁵

Kalem sûresi, Hz. Osman’ın, İbn Abbas’ın ve Cafer es-Sadık’ın Mushaflarında Alak sûresinden sonra ikinci sırada yer almaktadır. Yine Müzzemmil sûresi Hz. Osman ve Cafer es-Sadık’ın Mushaflarında üçüncü sırada yer almaktadır.⁵⁶ Ancak Alak sûresinin ilk beş ayeti de dâhil olmak üzere Kalem sûresinin ilk dört ayeti, Müzzemmil sûresinin ilk dokuz ayeti Hz. Peygamber’i psikolojik olarak ileride üstleneceği ağır yüke hazırlamakta ve bu yük için onu takviye etmektedir. Söz konusu sûrelerin giriş ayetlerinde davete dair bir emir de yer almamaktadır. Ancak bu emir, “Ey bürünüp sarıyan (Resûlüm)! Kalk ve (insanları) uyar. Sadece Rabbinin büyük tanı. Elbiseni tertemiz tut. Kötü şeyleri terk et. Yaptığın iyiliği çok görerek başa kakma. Rabbinin rızasına ermek için sabret”⁵⁷ ayetleriyle beraber emredilmiştir.⁵⁸

Alak sûresinin ilk beş ayetinde olduğu gibi Kalem sûresinin ilk ayetlerinde de Hz. Peygamber hassas bir şekilde nübüvvete hazır hale getirilmeye ve nübüvvete alışması

⁵² Dincer, Müjde Ker, *İletişimin Kalbi Sözsüz İletişim Becerileri*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2012, s. 260-261.

⁵³ Şulul, *Son Peygamber Hz. Muhammed’in Hayatı*, s. 225.

⁵⁴ Şulul, *Son Peygamber Hz. Muhammed’in Hayatı*, s. 231; Bağcı, Musa, *Beşer Olarak Hz. Peygamber*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2010, s. 227.

⁵⁵ İbn Hişam, *Siret-i İbn Hişam*, I, s. 303; İbn İshak, *Siyer-i İbn İshak*, s. 192; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, I, s. 82; Havva, *Hz. Peygamber’in Hayatı*, I, s. 238; Önkol, *Hz. Peygamber’in İzinde*, s. 51.

⁵⁶ Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Usulü*, TDV Yayınları, Ankara 1997, s. 86; Derveze, *Kur’an’a Göre Hz. Muhammed’in Hayatı*, II, s. 17.

⁵⁷ el-Müddessir, 74/1-7.

⁵⁸ Derveze, *Kur’an’a Göre Hz. Muhammed’in Hayatı*, II, ss. 636-639.

hususunda motive edilmeye çalışılmıştır. Bu hususta Kalem sûresinin ilk ayetleri şöyledir: “Nûn. Kaleme ve (kalem tutanların) yazdıklarına andolsun ki sen -Rabbinin nimeti sayesinde- mecnun değilsin. Hiç şüphesiz senin için bitip tükenmeyen bir mükâfat vardır. Ve sen elbette yüce bir ahlâk üzeresin.”⁵⁹

Mekke müşrikleri şair ve sihirbazların cinlerden haber aldıklarına inanırlardı. Hz. Peygamber’e vahyedilen şeyleri cinlerin telkin ettiğini düşündüler ve bundan dolayı onu şair, sihirbaz ve mecnun olarak isimlendirdiler. Ancak Allah onların bu nitelendirmesini reddetmiş, aksine onun “Rabbinin nimeti sayesinde” çok üstün meziyetlere sahip olduğunu, bununla beraber peygamberlik gibi yüce bir görevin kendisine verildiğini ifade etmiştir.⁶⁰

Yine Allah, müşriklerin iftirasına karşılık elçisine, sabrından ötürü bitmez tükenmez bir mükâfatından da verileceğinden bahsetmektedir.⁶¹ Hz. Peygamber’e verilecek olan bu mükâfat dünya hayatında peygamberlik görevini yerine getirirken karşılaşıacağı sıkıntılar karşısında Allah’ın ona yardım etmesi, ahirette de ona verilecek diğer mükâfatlardır. Bunun yanında o, en güzel huylarla donatılmış; ulvi bir şahsiyete ve üstün bir ahlaka sahipti. Bu üstün ahlakla delilik nasıl yan yana gelebilirdi? Böyle bir insanın deli olarak nitelendirilmesi nasıl mümkün olabilirdi?⁶² Görüldüğü gibi Allah, önce Hz. Peygamber hakkında ileri sürülen “o bir mecnundur” iftirasını söküp atmakta, ardından da onda var olan güzel hasletleri saymaktadır. Böylesine meşakkatli bir görevde onun yalnız bırakılmayacağı da ifade edilmektedir. Bu ayetler daha vahyin ilk döneminde olan Hz. Peygamber’i psikolojik olarak rahatlatmış ve böylesine büyük ve yüce bir görevi eksiksiz olarak yerine getirme konusunda onu motive etmiştir.

Alak ve Kalem sûrelerinin ilk ayetlerinde olduğu gibi Müzzemmil sûresinin ilk dokuz ayeti de Hz. Peygamber’i psikolojik olarak rahatlatmakta⁶³ ve ona nübüvvet için gerekli motivasyonu sağlamaktadır. Müzzemmil sûresinin ilgili ayetleri şöyledir: “Ey örtünüp bürünen (Rasûlüm)! Birazı hariç, geceleri kalk namaz kıl. (Gecenin) yarısını (kıl). Yahut bunu biraz azalt, ya da çoğalt ve Kur'an'ı tane tane oku. Doğrusu biz sana (taşıması) ağır bir söz vahyedeceğiz. Şüphesiz gece kalkışı, (kalp ve uzuvlar arasında) tam bir uyuma ve sağlam bir kıraata daha elverişlidir. Zira gündüz vakti, sana uzun bir meşguliyet var. Rabbinin adını an.

⁵⁹ el-Kalem, 68/1-4.

⁶⁰ Begavî, *Tefsîru'l-Begavî*, thk. Halid Abdurrahman el-Ak, Daru'l-Mağrife, Beyrut: ts., IV, s. 375.

Râzî, *Tefsîr-i Kebîr Mefâtihu'l Gayb*, XXX, s. 74; Karaman, Hayrettin v. dğr., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, DİB Yayınları, Ankara 2014, V, s. 433.

⁶¹ el-Kalem, 68/3.

⁶² Vahidî, Ali b. AhmedEbû'lHasen, *el-Veciz fi Tefsiri'l-Kitabi'l Aziz*, thk. Safvan Adnan Davudî, ed-Daru'sŞâmiye, Beyrut 1415h., II, s. 1120; Zemahşerî, Ebû'l Kasım Muhammed Ömer, *El-Keşşaf an Hakaiki't-Tenzîl ve Uyuni'l Ekavil fi Vücuhi't-Te'vil*, Darü'lhyaiTürasi'lArabiyyi, Beyrut ts., IV, s. 590; Râzî, *Tefsîr-i Kebîr Mefâtihu'l Gayb*, XXX, s. 71; Begavî, *Tefsîru'l-Begavî*, IV, s. 375; Karaman v. dğr., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, V s. 434; Mevdudî, Ebû'l-A'lâ, *Tefhimu'l-Kur'an*, trc. Yusuf Karaca v. dğr., İnsan Yayınları, İstanbul 1997, IV, s. 433.

⁶³ Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, I, s. 638.

Bütün varlığıyla O'na yönel. O, doğunun da batının da Rabbidir. O'ndan başka ilâh yoktur. Öyleyse yalnız O'nun himayesine sığın.”⁶⁴

Müzzemmil “elbisesine bürünen, sarınan” anlamına gelen⁶⁵ ve sevgi ifade eden bir kavramdır.⁶⁶ Örtüye bürünen ise, Hz. Peygamber’dir.⁶⁷ Bunun yanında “elbisesine bürünen” ifadesine “peygamberlik kisvesine ve Kur’an’a bürünen, büyük iş altına giren” gibi mecazi anlamlar da yüklenmiştir.⁶⁸

Gece ibadetinde kalp ve dilin uyum içinde Allah’ı zikrederek insanı en üst seviyeye taşıdığını ve gece vakti kalbe gelen fikir ve düşüncelerin ruhani keşifleri daha fazla celp ettiğini belirten Fahrüddin er-Razi (ö. 1210), Hz. Peygamber’in gece ibadet etmesinin önemini şöyle belirtmektedir: “Hak Teâlâ, Hz. Muhammed (s.a.s)’e, gece namaz kılmasını emredince, sanki “Biz sana gece kıyamını (namazını) emrettik. Çünkü sana, büyük bir söz vahy ediyoruz. Binâenaleyh kendini bu büyük sözü almaya müsait hale getirmek için, mutlaka gayret göstermen gerekir. Kendini buna hazırlaman da ancak gece namazı kılmanla olur. Çünkü kapkaranlık gecede insan, Allah’a ibadetle meşgul olur, O’nun zikrine yönelir, O’na övgüde bulunur, huzurunda yalvarır-yakarır ve bütün bunları yaparken de orada maddî-manevî hiç başka bir engel yer almaz ise, insanın nefsi (ruhu), Allah’ın celalinin, kendisinde işrâkına (ışıldamasına) müsait hale gelir. İnsan olarak taşıdığı güç nispetinde, hem tam bir tecerrüde, hem de büyük bir inkişafa hazır hale gelir. Gece namazının, nefsin (ruhun) bu şeylere müsait hale gelmesinde bir tesiri bulunduğu için, Cenâb-ı Hak, “Ben sana gece namazını kılmanı emrettim. Çünkü sana ağır bir söz vahy ediyoruz. O halde kendini bunu alacak hale getirmeye gayret et.” demiştir.”⁶⁹ Razi’nin de ifade ettiği gibi kendine Kur’an gibi ağır bir söz ilkâ edilen Hz. Peygamber’in, bürünmüş olduğu bedeni ve ruhi ağırlık halinden çıkarak kendini peygamberlik gibi ağır bir işe adapte etmesi istenmektedir. Böylece Allah, ona gece namazını emretmekle ve yine gece Kur’an’ı tertil ile okumasını emretmekle onu, bu ağır yükü omuzlamaya hazır hale getirmiştir.

Müzzemmil sûresinin ilk kısmında da müşrikleri İslam’a davete yönelik herhangi bir emir yer almamaktadır. Burada gece ibadetinin önemi üzerinde durulmaktadır. Yine gelecekte üstleneceği görev için Hz. Peygamber’in gönlü arındırılarak huzur bulması sağlanmaktadır.⁷⁰

Hız. Hatice’nin moral desteğini de arkasına alan Hız. Peygamber gelen vahiylerle alışmaya başlamıştır. Ancak o, kısa bir süre sonra vahyin kesilmesi nedeniyle sıkıntılı bir

⁶⁴ el-Müzzemmil, 73/1-9.

⁶⁵ İsfahani, *Müfredât*, s. 672; Râzî, *Tefsir-i Kebîr Mefâtihi’l Gayb*, XXX, s. 151.

⁶⁶ Derveze, *Kur’an’a Göre Hız. Muhammed’in Hayatı*, I, s. 638.

⁶⁷ İsfahani, *Müfredât*, s. 672; Râzî, *Tefsir-i Kebîr Mefâtihi’l Gayb*, XXX, s. 151.

⁶⁸ Râzî, *Tefsir-i Kebîr Mefâtihi’l Gayb*, XXX, s. 151; Şevkanî, *Fethu’l-Kadir*, V, s. 315.

⁶⁹ Râzî, *Tefsir-i Kebîr Mefâtihi’l Gayb*, XXX, s. 154.

⁷⁰ Derveze, *Kur’an’a Göre Hız. Muhammed’in Hayatı*, I, s. 638.

döneme daha girmiştir. Bu döneme fetretü'l-vahy dönemi denmektedir. Bu dönem Cebrail'in Hz. Peygamber'e gelmemesi değil, vahiy getirmemesidir. Yani vahyin gelişinin bir müddet ertelenmesidir.⁷¹ Zira bu dönemde Cebrail Hz. Peygamber'e gelir ve "Ey Muhammed, şüphesiz ki sen gerçek olarak Allah'ın Rasûlüsün" diye seslenirdi.⁷² Hz. Peygamber'i risalete hazırlama işlevi olan bu dönemin tam olarak kaç gün sürdüğü bilinmese de birkaç ay ile üç yıl arasında sürdüğüne dair farklı rivayetler vardır.⁷³

Cebrail'den vahyi almaya başlayan Hz. Peygamber, vahyin bir anda kesilmesiyle kendini adeta bir boşluğun içinde hissetmiştir. Bu durum kendisine çok ağır gelmiş ve onu çok üzmüştür. Öyle ki bazı rivayetlere göre⁷⁴ Hz. Peygamber bu durumun ağırlığı karşısında kendi canına dahi kıymak istemiştir. Ancak İbn Hacer'e göre bu rivayetler daha sonra hadis metnine ilave edilmiş olup muteber olmayan rivayetlerdir.⁷⁵

Acaba bir müddet vahyin kesilmesinin sebebine olabilir? Bu dönem Hz. Peygamber'in psikolojisini nasıl etkilemiştir? Yine bu dönem Hz. Peygamber'i ilahi vahyi alma hususunda motive etmiş midir? gibi sorular akla gelebilmektedir. Bu sorulara şöyle cevap verilebilir:

1. Hz. Peygamber kendisine gelen ilk vahiy karşısında çok fazla telaşlanmış ve bu durum onun ruhuna ağır gelmiştir. Vahye verilen bu arayla onun ruhunun bir nebze de olsa sükûna kavuşması ve gelecek vahye hazır olması amaçlanmış olabilir.
2. Hz. Peygamber'in psikolojisinin elem ve ıstıraplara dayanıklılığının artırılması amaçlanmış olabilir.
3. Hz. Peygamber'in, vahiy alma iştiağını artırmak amaçlanmış olabilir.
4. Vahyin, peygamberin kendinden değil de Allah'ın katından olduğunu inkârcılara göstermek amaçlanmış olabilir.⁷⁶

Belli bir müddet vahiy kesildikten sonra bu dönem sona ermiş ve Hz. Peygamber tekrar vahiy almaya başlamıştı. Bazı rivayetlere göre fetret döneminden sonra inen ilk sûre, Müddessir sûresinin ilk yedi ayeti,⁷⁷ bazı rivayetlere göre ise Duha sûresidir.⁷⁸ Böylece ortaya fetret döneminden sonra ilk inen ayetler ya da sûreler hakkında ihtilaflı bir durum ortaya

⁷¹ Buhari, *Bedü'l-Vahiy*, 1; Havva, *Hz. Peygamber'in Hayatı*, I, s. 240.

⁷² Buhari, *Ta'bir*, 1.

⁷³ Buhari, *Bedü'l-Halk*, 7, *Tefsir*, 93; Şulul, *Son Peygamber Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 233; Önkâl v. dğr., *Hz. Peygamber'in İzinde*, s. 51; Havva, *Hz. Peygamber'in Hayatı*, I, s. 241.

⁷⁴ Buhari, *Ta'bir*, 1; Taberi, *Camiu'l-Beyân an Te'vil Ey'il- Kur'an*, XXIX, s. 143; İbn Kesîr, *Tefsîru'l- Kur'an'il-Azîm*, IV, s. 529.

⁷⁵ Taberi, *Camiu'l-Beyân an Te'vil Ey'il- Kur'an*, XXIX, s. 143; Zürkanî, *Menahilu'l-İrfan*, I, s. 154; Yavuz Köktaş, *Tüm Yönleriyle Akaid Hadisleri*, İFAV Yayınları, İstanbul 2013, s. 154; Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, I, s. 629.

⁷⁶ Hamidullah, *İslam Peygamberi*, I, s. 84; Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, I, s. 643; Suruç, *Peygamberimizin Hayatı*, I, s. 190; Köktaş, *Tüm Yönleriyle Akaid Hadisleri*, s. 154; Şulul, *Son Peygamber Hz. Muhammed'in Hayatı*, s. 232.

⁷⁷ Müslim, *İman*, 257; Hakim, Ebû Abdullah, *El-Müstedrekale's-Sahihayn*, thk. Mustafa Abdulkadir Ata, Beyrut 1990, II, s. 275; Havva, *Hz. Peygamber'in Hayatı*, I, s. 242.

⁷⁸ Buhari, *Tefsir*, 8; Müslim, *Cihadve's-Siyer*, 3/1422; İbn İshak, *Siyer-i İbn İshak*, s. 195; İbn Hişam, *Siret-i İbn Hişam*, I, s. 307.

çıkılmaktadır. Bu nedenle akla, gerçekte Hz. Peygamber'in nübüvveti boyunca sadece bir fetret dönemi mi vardı? Yoksa Hz. Peygamber vahiy almaya başladıktan sonra birden çok fetretle mi karşılaşmıştı? gibi sorular akla gelmektedir. İhtilaflı olan bu durumu İbn Hacer şöyle açıklığa kavuşturmuştur: "Gerçek olan şu ki, Duha sûresinin nüzul sebebi olarak zikrolunan fetret, vahyin başlangıcı ile ilgili olarak zikrolunan fetret değildir. Çünkü bu, günlerce devam etmiştir. Hâlbuki Duha sûresinin nüzul sebebi olan fetret, iki veya üç gün sürmüştür."⁷⁹ Bundan da anlaşılıyor ki vahiy belli bir müddet kesildikten sonra Müddessir sûresi nazil olarak vahiy yeniden başlamıştır. Bundan belli bir zaman sonra çok kısa bir süreliğine vahiy yeniden kesilmiş ve ardından Duha sûresi nazil olmuştur.⁸⁰ Dolayısıyla Müddessir sûresinin inzalinin Duha sûresinin inzalinden önce olduğunu söylemek mümkündür.

Psikolojik hazırlık dönemi olarak ele aldığımız dönemde yaşadığı uzlet hayatı ve ilk nazil olan ayetler, Hz. Peygamber'i psikolojik olarak nübüvete hazırlamış, onu karşılaştığı ve karşılaşacağı güçlüklerle karşı cesaretlendirip motive etmiştir. Yine bu dönem bir davetçide bulunması gereken sağlam inanç sahibi olmak, bilgili olmak, doğru olmak, sabırlı olmak, samimi olmak, merhametli olmak ve mütevazı olmak gibi özellikleri Hz. Peygamber'in şahsında tam olarak ortaya çıkarmıştır.⁸¹ Artık insanları Allah'ın dinine davet etme zamanı gelmiştir. Bu dönem de Müddessir sûresinin inzaliyle başlamıştır.

2.2. Dâvet Dönemi

Bu dönemin ilk ayetleri Müddessir sûresinin ilk yedi ayetidir.⁸² Müddessir sûresinin ilk yedi ayetinin nazil olmasıyla etkin davet dönemi başlamış oldu. Müddessir sûresinin, daveti etkin şekilde başlatan ilgili kısmı şöyledir: "Ey bürünüp sarınan (Resûlüm)! Kalk, ve (insanları) uyar. Sadece Rabbini büyük tanı. Elbiseni tertemiz tut. Kötü şeyleri terk et. Yaptığın iyiliği çok görerek başa kakma. Rabbinin rızasına ermek için sabret."⁸³ Söz konusu ayetler bir taraftan Hz. Peygamber'i psikolojik olarak desteklemekte, diğer taraftan da etkin davet döneminin başladığını da haber vermektedir.⁸⁴ Bu dönemi gizli ve açıktan davet dönemi olarak ikiye ayırmak mümkündür.

2.2.1. Gizli Dâvet Dönemi

"Ferdî davet girişimleri dönemi" olarak da adlandırılan bu dönemde Hz. Peygamber, öncelikle davetini kabul edeceğini düşündüğü kimseleri İslam'a davet etmiştir. Daha sonra

⁷⁹ İbn Hacer, Ebû'l-Fadl Ahmed b. Ali, *Fethu'l-Bari Şerhu Sahihu Buhari*, Daru'l-Mağrife, Beyrut 1379, VIII, s. 710.

⁸⁰ Havva, *Hz. Peygamber'in Hayatı*, I, ss. 243-247.

⁸¹ Saka, *Kur'an'ı Kerim'in Davet Metodu*, ss. 59-93.

⁸² Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, I, s. 639.

⁸³ el-Müddessir, 74/1-7.

⁸⁴ Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, I, s. 639.

toplumun öncüleri mesabesindeki zengin ve lider konumundaki insanlara davetini ulaştırmıştır.⁸⁵ Bu dönemde nazil olan sûreler müşriklerle cedelleşmeyi önçelememiş, onların yanlış inanç ve davranışlarına karşı onları azarlamaktan, kınamaktan ve onlara saldırmaktan uzak kalmıştır. Bunun aksine davetin ana ilkelerini onlara açıklamıştır.⁸⁶

Bu dönemin ilk sûresi olan Müddessir sûresindeki "müddessir" kelimesinin kökeni "mütedessir"dir. Mütedessir ise, "uyumak veya ısınmak için elbisesine iyice bürünen" anlamına gelmektedir.⁸⁷ Kendisine Müddessir kelimesiyle hitap edilen Hz. Peygamber, artık kavmini uyarmakla sorumlu tutulmuş ve böylece üç yıl⁸⁸ sürecek olan gizli davet dönemi başlamıştır. Hz. Peygamber, ailesini İslam'a çağırılmış ve başta Hz. Hatice olmak üzere Hz. Peygamber'in kızları, Hz. Ali, Zeyd b. Harise bu dönemde Müslüman olmuşlardır.⁸⁹

Müddessir sûresi, Hz. Peygamber'in davette izleyeceği yolu da çizmektedir. Buna göre Allah'ı her an tazim etmesi; alçak gönüllü olup yapılan iyiliği başa kakmaması; söz, davranış ve tutumların çirkin olanlarını terk etmesi; Allah'ın emrettiği şeylerde ve müşriklerin eziyetleri karşısında sabretmesi ondan istenmiştir.⁹⁰ Zira o, Allah'a daveti açıklar açıklamaz inkâr, yalanlama, engelleme, surat asma, saldırı gibi olumsuz davranışlar baş göstermiştir.⁹¹ Onların bu saldırı ve olumsuz davranışları karşısında onlara karşı mukavemet gösterilmemesi ve sabredilmesi gerekliliği "Onların (müşriklerin) söylediklerine katlan ve onlardan güzellikle ayrıl. Nimet içinde yüzen o yalancıları bana bırak ve onlara biraz mühlet ver."⁹² ayetlerinde dile getirilmiştir.

Hz. Peygamber'in davette izleyeceği yol açıklandıktan sonra, uyarma ve müjdeleme gibi genel çağrının bazı temel ilkeleri Fatiha sûresinin nazil olmasıyla beraber açıklanmıştır.⁹³ Buna göre Fatiha sûresi ilk kısmında sağlam bir tevhit inancını insanlara aşılarken, ikinci kısmında da kul ile Allah arasındaki münasebetin nasıl olması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu yönüyle de sûre adeta Kur'an'ın bir özetidir.⁹⁴ Görüldüğü gibi ilk dönem nazil olan sûrelerden biri olan Fatiha sûresinde tevhit ve ahiret gününe iman gibi davetin ana hatları belirlenmiş ve peygamberin öncelikle bu temel ilkeleri tebliğde bulunması salık verilmiştir.

⁸⁵ Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, II, s. 41; Önkale ve dğr., *Hz. Peygamber'in İzinde*, s.52.

⁸⁶ Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, I, s. 640.

⁸⁷ İsfahani, *Müfredât*, s. 535; Râzî, *Tefsir-i Kebîr Mefâtihi'l Gayb*, XXX, s. 167.

⁸⁸ İbn Hişam, *Siret-i İbn Hişam*, I, s. 329.

⁸⁹ İbn Hişam, *Siret-i İbn Hişam*, I, s. 306; Önkale v. dğr., *Hz. Peygamber'in İzinde*, s.51.

⁹⁰ Cevzî, Abdurrahman Ali İbn Muhammed, *Zadü'l-Mesir fi İlmî't-Tefsir*, el-Mektebû'l-İslamî, Beyrut 1404h., VIII, s. 400; İbn Kesîr, *Tefsiru'l- Kur'an'il-Azîm*, IV, s. 441; Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, I, s. 639; Karaman v. dğr., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, V, s. 494.

⁹¹ Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, I, ss. 640-641.

⁹² el-Müzzemmil, 73/10-11.

⁹³ Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, I, s. 640.

⁹⁴ Öztürk, Mustafa ve Ünsal, Hadiye, *Evvelü Ma Nezel Meselesi Bağlamında Erken Dönem Mekki Sûrelerin Kavram ve Anlam Dünyası, Kur'an Nüzulünün Mekke Dönemi*, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2013, s. 140.

Hız. Peygamber'in motivasyonu meselesinde belki de önemle üzerinde durulması gereken iki sure Duha ve İnşirah sûreleridir. Duhasûresi yukarıda da ifade ettiğimiz üzere Kur'an vahyinin kısa bir süreliğine kesilmesinin arkasından nazil olmuştur.⁹⁵ Müşrikler vahyin kesilmesi hakkında ileri geri konuşmaya başlamıştı. Bu durum Hız. Peygamber'e çok ağır gelmiş ve onu oldukça üzmüştü.⁹⁶ İşte bundan sonra Hız. Peygamber'i olaylar karşısında teselli eden ve yapacağı davete onu motive edecek olan Duha sûresi nazil olmuştur: "Kuşluk vaktine ve sükûna erdiğinde geceye yemin ederim ki Rabbin seni bırakmadı ve sana darılmadı. Gerçekten senin için ahiret dünyadan daha hayırlıdır. Pek yakında Rabbin sana verecek de hoşnut olacaksın. O, seni yetim bulup barındırmadı mı? Şaşırmış bulup da yol göstermedi mi? Seni fakir bulup zengin etmedi mi? Öyleyse yetimi sakın ezme. El açıp isteyeniyi de sakın azarlama. Ve Rabbinin nimetini minnet ve şükranla an."⁹⁷

Allah, elçisini asla terk etmediğini, ona asla darılmadığını ifade etmektedir. Böylece müşriklerin kullandıkları "Allah ona gazap etti ve onu terk etti" gibi sözleri de reddedilmiş oldu. Daha önceki yaşantısındaki yetim ve fakir hali, yine cahiliye karanlığı içinde sapıklığa karşı ne yapması gerektiğini bilemez hali hatırlatıldıktan sonra Allah'ın ona dünya ve ahiret hayatında vereceği nimetin daha hayırlı olacağı açıklanmıştır. Bunun karşılığında ise Hız. Peygamber'den yetime sahip çıkması ve bir şey isteyeneye vermesi istenmiştir. Son olarak da verilen bu nimetleri anması ve onu insanlara tebliğ etmesi istenmiştir.⁹⁸ Görüldüğü gibi Allah, vahyin kesilmesinden ve müşriklerin ileri geri konuşmasından dolayı peygamberinde meydana gelen sıkıntı ve üzüntüyü bu sûreyi indirmekle gidermiştir. Bununla da kalmamış ona vereceği ve onun da memnun kalacağı dünya ve ahiret nimetlerini hatırlatarak onun başarıma ve daveti tam olarak anlatma güdüsünü harekete geçirmiştir.

İnşirah sûresi de Duha sûresinin peşinden Mekke'de nazil olan ilk sûrelerdendir.⁹⁹ Hız. Peygamber'i motive etmede çok etkin rol oynayan bu sûrenin ayetleri şöyledir: "Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi? Belini büken yükünü senden alıp atmadık mı? Senin şânını ve ününü yüceltmedik mi? Elbette zorluğun yanında bir kolaylık vardır. Gerçekten, zorlukla beraber bir kolaylık daha vardır. Boş kaldın mı hemen (başka) işe koyul ve yalnız Rabbine yönel."¹⁰⁰

⁹⁵ Buhari, *Tefsir*, 93; İbn Hişam, *Siret-i İbn Hişam*, I, s. 307.

⁹⁶ Râzî, *Tefsir-i Kebîr Mefâtihu'l Gayb*, XXXI, s. 190.

⁹⁷ ed-Duha, 93/1-11.

⁹⁸ Sem'ânî, Mensûr bin Muhammed bin Abdül-Cebbâr, *Tefsiru'l-Sem'ânî*, Daru'l-Vatan, Riyad 1997, VI, ss. 242-246; Neseî, *Tefsiru'n-Neseî*, Daru'n-Neşr, yy. ts., IV, ss. 344-345; Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Kitabevi, İstanbul ts., VIII, ss. 5886-5906; Râzî, *Tefsir-i Kebîr Mefâtihu'l Gayb*, XXXI, ss. 188-199.

⁹⁹ Râzî, *Tefsir-i Kebîr Mefâtihu'l Gayb*, III, s. 32; Cerrahoğlu, *Tefsir Usulü*, s. 86.

¹⁰⁰ el-İnşirah, 94/1-8.

Allah, Hz. Peygamber'in kalbini kendinden gelen bir nurla, bir huzur ve sükûnetle genişletmiş, göğsünü marifetle doldurmuştur.¹⁰¹ Bundan böyle o, gamdan, kederden ve sıkıntıdan kurtulmuş, yapacağı işleri canı sıkılmadan, endişeye düşmeden ve morali bozulmadan yapar hale gelmiştir. Kendisine ağır gelen nübüvvet yükü hafifletilmiş, batıla karşı mücadele etmede büyük destek ve yardım sağlanmıştır. İsmi yüceltilmiş, her zaman ve her mekânda bilinen ve takdir edilen bir kimse haline gelmiştir. Çekilen sıkıntılar ve verilen eziyetlerin bir gün sona ereceği, bir güçlüğün iki kolaylığa galip gelemeyeceği bildirilmiştir. Din ve dünya işlerinde her ne isterse ya da ne yaparsa sadece Allah'tan istemesi ve sadece ona yönelmesi istenmiştir.¹⁰² İnşirah sûresi de Duha sûresinde olduğu gibi Hz. Peygamber'i teselli etmekte ve yapılan sataşmaların bir gün biteceği belirtilerek Hz. Peygamber, bu ulvi görevi layıkıyla yerine getirmesi hususunda motive edilmektedir.

Bu dönemde Hz. Peygamber'in motivasyonu hususunda dikkat çeken diğer bir sûre de Tebbet sûresidir. Sûrede şöyle buyrulmaktadır: "Ebû Leheb'in iki eli kurusun! Kurudu da. Malı ve kazandıkları ona fayda vermedi. O, alevli bir ateşte yanacak. Odun taşıyıcı olarak ve boynunda hurma lifinden bükülmüş bir ip olduğu halde karısı da (ateşe girecek)."¹⁰³ Ebû Leheb'in, Hz. Peygamber'in amcası olmasından dolayı ilk İslam'a davet edilenlerden olması doğaldı. Ancak o ve karısı bu davet karşısında inanmadıkları gibi Hz. Peygamber'i bu davadan engellemek için de ellerinden gelen her çabayı gösterdiler. Onların, akrabalar olarak böylesine isyankâr tutum ve davranışları, yabancıların İslam'a girmesi hususunda da bir direnç oluştuyordu. İşte Leheb sûresi böyle bir dönemde nazil olmuş ve Ebû Leheb ve karısını şiddetle lanetlemiştir.¹⁰⁴ Allah, bu sûreyi indirerek Ebû Leheb'in helak olacağını; mal, evlat, makam ve mevkiinin onu Allah'ın azabından koruyamayacağını haber vermek suretiyle elçisini teselli etmiştir. Böylece İnşirah sûresinde manevi bir rahatlatma verilirken Tebbet sûresinde maddi engellere karşı onu koruma vaadi yapılmıştır. Ruhen ya da bedenen karşılaşacağı eziyet ve engellemelere karşılık Peygamber'den bu tür engellemelere aldırılmaması ve görevini en iyi bir şekilde ifa etmesi istenmiştir.

2.2.2. Açıktan Davet Dönemi

Üç yıl civarında süren gizli davet dönemi, "Sana emrolunanı açıkça söyle ve ortak koşanlardan yüz çevir! (Seninle) alay edenlere karşı biz sana yeteriz." ve¹⁰⁵ "(Önce) en yakın

¹⁰¹ İsfehani, *Müfredât*, s. 793. Râzî, *Tefsir-i Kebîr Mefâtihi'l Gayb*, XXXII, s. 3.

¹⁰² Râzî, *Tefsir-i Kebîr Mefâtihi'l Gayb*, XXXII, ss. 3-8; Taberi, *Camîu'l-Beyân an Te'vil Ey'il- Kur'an*, XXX, ss. 234-235; Beydâvî, *Tefsîru'l-Beydâvî*, Daru'l-Fikr, Beyrut ts., V, ss. 504-506; Karaman v. dğr., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, V, ss. 642-643.

¹⁰³ et-Tebbet, 111/1-5.

¹⁰⁴ Kurtubî, *el-Camîu'l-Ahkâmî'l-Kur'an*, XX, s. 235; Derveze, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, II, ss. 36-37.

¹⁰⁵ El-Hicr, 15/94-95.

akrabanı uyar.”¹⁰⁶ayetlerinin nazil olmasıyla sona ermiş, açıktan davet dönemi başlamıştır.¹⁰⁷ Bu dönemde nazil olan ayetler gizli davet döneminde nazil olan ayetlere göre daha sert mesajlar taşımaktadır.¹⁰⁸ Öyle ki bu sertlik, putların cehennem yakıtı olacaklarını bildiren ayetlerin¹⁰⁹ nazil olmasıyla daha da artmıştır.¹¹⁰ Ancak Hz. Peygamber onların bütün sertliklerine; şair, sihirbaz, mecnun, kâhin gibi mesnetsiz yakıştırmalarına rağmen tebliğine büyük bir azim ve kararlılıkla devam etmiştir.¹¹¹ Hatta onun, müşriklerin aracı olarak gönderdiği amcası Ebû Talib’e hitaben söylediği “Ey amca! Allah’a yemin ederim ki güneşi sağ elime, ayı da sol elime verseler yine de bu davadan vazgeçmem. Ya Allah bu dini hâkim kılar ya da ben bu yolda yok olur giderim.”¹¹²sözü davasına olan inancını ve motivasyonunu göstermesi açısından büyük bir öneme sahiptir.

Hz. Peygamber ile müşrikler arasındaki bu sertliğe rağmen mutlak cihad henüz emredilmemişti. Bu emir hicretten sonra gelmiştir. Mekke’de kâfirlere karşı yapılan cihad ise ikna edici delillerle ve davetle gerçekleştirilmiştir. Bunu yaparken de Hz. Peygamber’e sabırlı olması,¹¹³ onlardan yüz çevirmesi¹¹⁴ ve yumuşak üslupla¹¹⁵ onlara yaklaşması emredilmiştir. Ancak bu yumuşaklık ve müsamaha davetin iman, ibadet, ahlaki ilkeler gibi temel yapısında değil, metodunda ve sunuş biçiminde olmuştur.¹¹⁶ Görüldüğü gibi açık davet döneminde nazil olan ayetler gizli davet döneminde nazil olanlara mukabil daha sert olmasına rağmen yine de Hz. Peygamber’den onların söz ve fiillerine karşılık sabır ve tahammül istemektedir. Yine ilgili ayetler Hz. Peygamber’i teselli etmiş ve “O halde, kâfirlere boyun eğme ve bununla (Kur’an ile) onlara karşı olanca gücünle büyük bir savaş ver!”¹¹⁷ayetinde de ifade edildiği gibi daveti anlatma hususunda onu sürekli motivasyon halinde tutmuştur.

Sonuç

Kur’an, insanlığa gönderilmiş olan son ilahi kitaptır. Onda ilahi emirler ve yasaklar vardır. Var olan emir ve yasaklar ise peygamberler vasıtasıyla insanlara anlatılmıştır. Peygamberler, aldıkları mesajı anlatırken en büyük yardımcıları yine anlattıkları mesaj

¹⁰⁶ eş-Şuarâ, 26/214.

¹⁰⁷ İbn Hişam, *Siret-i İbn Hişam*, I, s. 329; İbn İshak, *Siyer-i İbn İshak*, ss. 203-204.

¹⁰⁸ Derveze, *Kur’an’a Göre Hz. Muhammed’in Hayatı*, I, 641.

¹⁰⁹ el-Enbiya, 21/98-100.

¹¹⁰ Sarıçam, İbrahim, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, DİB Yayınları, Ankara 2002, 91.

¹¹¹ Bayraktutar, Muammer, “Hz. Peygamber’in Örnekliliği Bağlamında Olaylar Karşısındaki Azim ve Kararlılığı”, *EKEV Akademi Dergisi* 16, sy. 50, (2012), s. 75; Sarıçam, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, s. 91.

¹¹² İbn Hişam, *Siret-i İbn Hişam*, I, s. 334; Hamidullah, *İslam Peygamberi*, I, s. 101.

¹¹³ et-Taha, 20/130.

¹¹⁴ ez-Zuhruf, 43/89.

¹¹⁵ el-Hicr, 15/85.

¹¹⁶ Saka, *Kur’an’ı Kerim’in Davet Metodu*, ss. 42-43.

¹¹⁷ el-Furkan, 25/52.

olmuştur. Bu mesaj bir taraftan peygamberleri psikolojik olarak nübüvvete hazırlamış, bir taraftan da daveti aktarma ve sürdürme hususunda onları motive etmiştir.

Hz. Peygamber bu yüce göreve uzletle ve ilahi vahiyle özellikle de ilk inen ayetlerle motive edilmiştir. Daha ilk vahiy gelmeden kendisine yalnızlık sevdirelmiş ve bu süreçte psikolojik olarak ilk vahyi almaya hazır hale getirilmiştir. Alak sûresinin ilk beş ayetinin nazil olmasıyla beraber nübüvvet görevi de başlamıştır. Alak sûresi gibi Kalem ve Müzzemmil sûreleri de Hz. Peygamber'i psikolojik olarak nübüvvete hazırlamıştır. Gece namazına ve Kur'an okumaya devam etmesi emri onu iyice bu göreve alıştırmış ve bu hususta onun motivasyonunu sağlamıştır. Ardından gelen fetretü'l-vahy dönemi Peygamber için çok sıkıntılı geçmiş, düşmanları onun hakkında onu rahatsız edici sataşmalara girişmiştir. Bu durum onu çok üzmüş ve ardından bu dönemi bitiren Müddessir sûresinin ayetleri indirilmiştir.

Vahyin kesilmesiyle vahye olan iştiaak ve arzusu daha da artan Hz. Peygamber Müddessir ve Duha sûrelerinin nazil olmasıyla beraber bu arzusuna kavuşmuş, Rabbinin onu terk etmediğini ve ona darılmadığını anlamıştır. Gizli davet emrini yerine getirmeye başlayan Hz. Peygamber, öncelikle yakınlarını davet etmekle işe başlamış, ardından da sözünü dinleyeceğini umduğu kimselere ulaşmıştır. Bu dönemde de onu motive eden, onun gayretine gayret katan yine Allah'tan gelen mesajlardı. Bu mesajlar müşriklerin saldırılarına karşılık sabırlı olmayı, yumuşak ve merhametli davranmayı ona salık vermiş ve ifa ettiğı görevde ona destek olmuştur.

Açıktan davetin başlamasıyla müşriklerin saldırısı daha da artmış, Müslümanlar fiziksel ve psikolojik olarak saldırıya maruz kalmışlardır. Buna rağmen Hz. Peygamber'den davetini sabırla ve yumuşak üslupla sürdürmesi istenmiş, ancak kararlı duruşundan da asla geri adım atmaması istenmiştir. Hz. Peygamber de bu doğrultuda hareket etmiş, her ayetin nazil oluşu onun için daveti anlatmada yeni bir motivasyon oluşturmıştır.

KAYNAKÇA

- Arık, İ. Alev, *Motivasyon ve Heyecana Giriş*, Çantay Kitabevi, İstanbul 1996.
- Arkonaç, Sibel A., *Psikoloji Zihin Süreçleri Bilim*, Alfa Yayınları, İstanbul 2005.
- Bağcı, Musa, *Beşer Olarak Hz. Peygamber*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2010.
- Bayraktutar, "Muammer. Hz. Peygamber'in Örneklığı Bağlamında Olaylar Karşısındaki Azim ve Kararlılığı", *EKEV Akademi Dergisi* 16, sy. 50, 2012.
- Begavî, *Tefsîru'l-Begavî*, thk. Halid Abdurrahman el-Ak, Daru'l-Mağrife, Beyrut tarihsiz.
- Beydâvî, *Tefsîru'l-Beydâvî*, Daru'l-Fikr, Beyrut tarihsiz.
- Buhâri, EbûAbdillah Muhammed b. İsmail, *Câmiu's-Sahîh*. thk. Muhammed ZühayrİbnNasır,Dâru'l-Tavk en-Necât, Beyrut 1422h.
- Bûti, M. Said Ramazan, *Fıkhu's-Siyre*. trc. Ali Nar ve Orhan Aktepe, Gonca Yayınevi, İstanbul 1992.
- Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Usulü*, TDV Yayınları, Ankara 1997.
- Cevzî, Abdurrahman Ali İbn Muhammed, *Zadü'l-Mesir fi ilmi't-Tefsir*, el-Mektebû'l-İslamî, Beyrut 1404h.
- Cevziyye, İbnKayyim, *Fıkhu's-Siyre*, trc. Hanifi Akın, Karınca Polen Yayınları, İstanbul 2011.
- Cüceloğlu, Doğan, *İnsan ve Davranışı*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2006.

- Demirci, Muhsin, *Tefsir Usûlü*, MÜİFV Yayınları, İstanbul 2008.
- Derveze, İzzet, *Kur'an'a Göre Hz. Muhammed'in Hayatı*, trc. Mehmet Yolcu, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2011.
- Dincer, Müjde Ker, *İletişimin Kalbi Sözsüz İletişim Becerileri*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara 2012.
- Günel, Fuat, "Hira", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul 1998.
- Güven, Bülent, *Etkili İletişim, İletişim Kavramı ve İletişim Sürecinin Temel Öğeleri*, ed. Bülent Güven, Pegem Akademi, Ankara 2013.
- Hakim, Ebû Abdullah, *el-Müstedrekale's-Sahihayn*, thk. Mustafa Abdulkadir Ata, Beyrut 1990.
- Hamidullah, Muhammed, *İslam Peygamberi*, trc. Salih Tuğ, İrfan Yayıncılık, İstanbul 1995.
- Havva, Said, *Hz. Peygamber'in Hayatı*, trc. Recep Çetintaş ve dğr., Akça Yayın Pazarlama, İstanbul 1989.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem, *Lisanu'l-Arab*, Daru's-Sadr, Beyrut tarihsiz.
- İbn Hacer, Ebû'l-Fadl Ahmed b. Ali, *Fethu'l-Bari Şerhu Sahihu Buhari*, Daru'l-Mağrife, Beyrut 1379.
- İbn Hişam, Ebû Muhammed Abdülmelik, *Siret-i İbn Hişam*, trc. Abdülvehhab Öztürk, Karaman Yayınları, İstanbul 2014.
- İbn İshak, Muhammed. *Siyer-i İbn İshak*, Yayına Haz. Muhammed Hamidullah, trc. M Şafî Billik, Düşün Yayıncılık, İstanbul 2012.
- İbn Kesîr, İsmail İbn Ömer ed-Dimeşkî Ebû'l-Fida, *Tefsiru'l-Kur'an'il-Azîm*, Daru'l-Fikr, Beyrut 1401h.
- İsfahanî, Ragıb, *Müfredât*, trc. Yusuf Türker, Pınar Yayınları, İstanbul 2012.
- İnceoğlu, Metin, *Tutum Algı İletişim*, Elips Kitap, Ankara 2004.
- Karaman, Hayrettin v. dğr., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, DİB Yayınları, Ankara 2014.
- Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Ensarî, *el-Camiu'l-ahkâmî'l-Kur'an*, Daru's-Şağb, Kahire tarihsiz.
- Kim, Sank H., *Kendinizi ve Başkalarını Motive Etmenin 1001 Yolu*, trc. Hüseyin Aydın, Timaş Yayınları, İstanbul 1997.
- Köktaş, Yavuz, *Tüm Yönleriyle Akaid Hadisleri*, İFAV Yayınları, İstanbul 2013.
- Masaroğulları, Güncel ve Koçakgöl, Muhammed, *Psikoloji Sözlüğü*, Nobel Yayınları, Ankara 2011.
- Mevdudî, Ebû'l-A'lâ, *Tefhimu'l-Kur'an*, trc. Yusuf Karaca v. dğr., İnsan Yayınları, İstanbul 1997.
- Morgan, Clifford T., *Psikolojiye Giriş*, trc. Hüsnü Arıcı v. dğr., Hacettepe Ün. Yayınları, Ankara 1980.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyin Muslim b. El-Haccâc el-Kuşeyrî, *Sahihu Müslim*, Dârulhyâû't-Türâsî'l-Arabî, Beyrut tarihsiz.
- Nesefî, *Tefsiru'n-Nesefî*, Daru'n-Neşr, yy., tarihsiz.
- Özer, Leyla, *Psikoloji*, Semih Eğitim Kültür Yayınları, Ankara 1992.
- Önkâl, Ahmet v. dğr., *Hz. Peygamber'in İzinde*, DİB Yayınları, Ankara 2013.
- Öztürk, Mustafa ve Ünsal, Hadiye, *Evvelü MaNezel Meselesi Bağlamında Erken Dönem Mekki Sürelerin Kavram ve Anlam Dünyası*, Kur'an Nüzulünün Mekke Dönemi, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara 2013.
- Râzî, Fahrüddin Muhammed b. Ömer, *Tefsir-i Kebîr Mefâtihi'l-Gayb*, Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 2000.
- Sabunî, Muhammed Ali, *Saffetü't-Tefâsir*, Dersââdet, İstanbul tarihsiz.
- Saka, Şevki, *Kur'an'ı Kerim'in Davet Metodu*, Seha Neşriyat, İstanbul 1991.
- Sarıçam, İbrahim, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, DİB Yayınları, Ankara 2002.
- Sayar, Kemal ve Dinç, Mehmet, *Psikolojiye Giriş*, Dem Yayınları, İstanbul 2011.
- Schunk, Dale H., *Öğrenme Teorileri*, trc. Ebru Üzümcü v. dğr., Nobel Yayınları, Ankara 2011.
- Sem'ânî, Mensûr bin Muhammed bin Abdül-Cebbâr, *Tefsiru'l-Sem'ânî*, Daru'l-Vatan, Riyad 1997.
- Semerkindî, Muhammed b. Ahmed Ebû'l-Leys, *Tefsiru's-Semerkindî*, thk. Mahmud Matarcî, Daru'l-Fikr, Beyrut tarihsiz.
- Suruç, Salih, *Peygamberimizin Hayatı*, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul 2001.
- Şevkanî, Muhammed, *Fethu'l-Kadir*, Daru'l-Fikr, Beyrut ts.
- Şimşek, Mehmet Ali, "İletişim Unsurları Açısından Vahiy", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5, sy. 1, 2001.
- Şulul, Kasım, *Son Peygamber Hz. Muhammed'in Hayatı*, Siyer Yayınları, İstanbul 2014.
- Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerîr bin Yezid b. Halid, *Camiu'l-Beyân an Te'vil Ey'il-Kur'ân*, Dârü'l-Fikr, Beyrut 1405h.
- Tirmizî, Muhammed b. İsa es-Sevre, *Câmiu's-Sahîh*, thk. Ahmed Muhammed Şakir, Şirketü Mektebe, Mısır 1975.
- Tunç, Aygül v. dğr., *Eğitim Psikolojisi*, Karahan Kitabevi, Adana 2013.
- Uzun, Ruhdan, *Etkili İletişim*, Lisans Yayıncılık, İstanbul 2010.
- Vahidî, Ali b. Ahmed Ebû'l-Hasen, *el-Veciz fî tefsiri'l-Kitabî'l-aziz*, thk. Safvan Adnan Davudî, ed-Daru's-Şâmiye, Beyrut 1415h.
- Yaparel, Recep, "Günümüz Psikolojisinde Gündü Kavramı ve Gündülenme Kuramları", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9, 1995.
- Yavuz, Yusuf Şevki, "Vahiy", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yay., İstanbul 2012.

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Eser Kitabevi, İstanbul tarihsiz.

Zemahşerî, Ebû'l Kasım Muhammed Ömer, *El-Keşşaf an Hakaiki't-Tenzîl ve Eyuni'l-Ekavil fî Vücuhi't-Te'vil*, Darü'lhyaiTürasi'lArabiyyi, Beyrut tarihsiz.

Zürkanî, Muhammed Abdulazim. *Menahilu'l-irfan*, trc. Halil Aldemir, Beka Yayıncılık, İstanbul 2015.